

تاریخ دریافت: ۸۷/۱۰/۱۰

تاریخ پذیرش: ۸۸/۱/۱۶

نقش کیفیت حسابرس و اتکاپذیری دارایی‌ها در ارزیابی حقوق صاحبان سهام

دکتر صابر شعری

عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی

عبدالکریم مقدم

عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور

چکیده

در تحقیق حاضر، کیفیت حسابرس، اتکاپذیری داراییها و تعیین ارزش شرکتهای همزمان و با در نظر گرفتن کیفیت حسابرس در ارزیابی حقوق صاحبان سهام، بررسی شده است. برای تعیین میزان اتکاپذیری داراییها و بدهیها از روش ریچاردسن و همکاران (۲۰۰۵) که داراییها را به چهار طبقه، تقسیم نموده اند، استفاده شده است. محققان مزبور داراییها و بدهیها را به داراییها و بدهیهای با اتکا پذیری پایین، داراییها و بدهیهای با اتکاپذیری متوسط، داراییها و بدهیهای با اتکا پذیری بالا و داراییها و بدهیهایی که از نظر میزان اتکا پذیری طبقه بندی نشده است، دسته بندی کرده اند. معیار تعیین میزان کیفیت حسابرس در این تحقیق سه عامل طولانی شدن مدت همکاری حسابرس و صاحبکار، بزرگ بودن مؤسسه حسابرسی و تخصص گرایي حسابرسان مستقل بوده است. نتیجه تحقیق نشان داد که تداوم همکاری حسابرس و صاحبکار در کیفیت حسابرس، تاثیر ندارد. اما بزرگ بودن مؤسسه حسابرسی و تخصص گرایي حسابرسان

باعث ارتقای کیفیت حسابرسی می شود. فرضیه دوم تحقیق، مبنی بر تاثیرگذار نبودن کیفیت حسابرسی در دیدگاه بازار در مورد ارزش داراییها و بدهیهای با اتکاپذیری بالا نیز تایید شده است.

مفاهیم کلیدی: اندازه مؤسسه حسابرسی، تخصص گرایی حسابرسان مستقل، تداوم همکاری حسابرسی و صاحبکار، اتکاپذیری داراییها، کیفیت حسابرسی، ارزش بازار سهام

مقدمه

در این تحقیق، برای اولین بار در ایران، رابطه اطلاعات مالی ارائه شده در صورتهای مالی و کیفیت حسابرسی با ارزش بازار سهام، بررسی شده است. در پژوهش حاضر از طبقه‌بندی ریچاردسون و همکاران (۲۰۰۵) درباره ارتباط میزان اتکاپذیری داراییها، استفاده شده است. کیفیت حسابرسی با استفاده از عواملی از قبیل اندازه مؤسسه حسابرسی، تخصص گرایی و سابقه همکاری حسابرسی با صاحبکار، اندازه‌گیری می‌شود.

فرض اصلی تحقیق این است که کیفیت حسابرسی با نظر بازار درباره ارزش شرکت ارتباط تنگاتنگ دارد. بنابراین، رابطه‌ی بین ارزیابی داراییها و کیفیت حسابرسی و اثر آنها بر ارزشیابی حقوق صاحبان سهام مورد بررسی قرار گرفته است.

مروری بر تحقیق‌های انجام شده

سازمان‌ها با رابطه‌های نمایندگی متعددی که در آنها وجود دارد مشخص می‌شوند. رابطه‌های مزبور شامل روابط درون سازمانی بین مدیران رده بالا و کارکنان زیردست آنان و سایر روابط از قبیل رابطه‌ی بین مدیران و صاحبان سهام و رابطه‌ی بین شرکت و اعتباردهندگان است. به دلیل وجود روابط مزبور، هزینه‌های نمایندگی نیز وجود دارد. ایجاد قراردادهایی از قبیل طرح‌های پاداش مبتنی بر سود می‌تواند باعث کاهش هزینه‌های نمایندگی ناشی از روابط مزبور گردد.

نظارت و اجرای قراردادهای مزبور، تقاضایی برای گزارشگری مالی قابل اعتماد را ایجاد می‌کند و حسابرسان توان اعتماد بخشی به صورتهای مالی را دارند (واترز و میمرمن ۱۹۸۳).

گروه‌های مختلف، جهت اطمینان از صحت اطلاعات مالی به حسابرسی‌های با کیفیت بالا علاقه دارند. به همین دلیل، ارزیابی کیفیت حسابرسی به یک امر مهمی تبدیل شده است. حال آن که کیفیت حسابرسی امر قابل مشاهده‌ای نیست. کیفیت حسابرسی یک مفهوم چند بعدی است به همین دلیل نمی‌توان آن را با یک عامل مشخص مورد ارزیابی قرار داد. محققان در پژوهش‌های حسابداری و حسابرسی بین کیفیت واقعی حسابرسی و

برداشت ذی‌نفعان از کیفیت نیز تمایز قائل شده‌اند. به بیانی ساده، کیفیت حسابرس بر مبنای میزان بی‌طرفی وی اندازه‌گیری می‌شود. اما بی‌طرفی را با چه معیارهایی می‌توان اندازه‌گیری کرد؟ این پرسش، همیشه مورد توجه صاحب نظران و پژوهشگران حسابداری و حسابرسی بوده است.

کیفیت حسابرس بر مبنای عوامل فنی و فرآیندی کیفیت که برای استفاده کنندگان برون سازمانی صورت‌های مالی حسابرسی شده قابل مشاهده نمی‌باشد، قابل ارزیابی است. بنابراین در مورد تعریف کیفیت حسابرس اجماع و اتفاق نظر وجود ندارد و معیارهای موجود باید عملیاتی گردند.

نگرش‌های متفاوتی به کیفیت حسابرس بر اساس نظام‌های حقوقی حاکم در جوامع مختلف، وجود دارد. بالسام و همکاران (۲۰۰۳) کیفیت حسابرس را یک مقوله چند بعدی و غیر قابل مشاهده می‌دانند، به عبارت دیگر یک ویژگی مشخصی که بتوان با آن میزان کیفیت حسابرس را ارزیابی کرد وجود ندارد.

موارد مختلفی به عنوان عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرس مطرح شده است که مهم‌ترین آنها شامل اندازه مؤسسه حسابرسی، تخصص‌گرایی و تداوم همکاری است. مواردی از پژوهش‌های انجام شده در زمینه عوامل مزبور به شرح زیر است:

کیم و همکاران (۲۰۰۳) نشان داده‌اند که کیفیت حسابرسی مؤسسه‌های بزرگ نسبت به مؤسسه‌های کوچکتر، از نظر جلوگیری از هموارسازی سود، بالاتر است.

لام و چنگ (۱۹۹۴) از طریق بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و اندازه مؤسسه با استفاده از کشف اشتباه در پیش‌بینی سود در بازار اولیه سهام در سنگاپور، نشان دادند که بطور کلی مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ لزوماً کیفیت بالاتری از مؤسسه‌های حسابرسی کوچک ارائه نمی‌دهند.

کلیولینوکس (۱۹۹۹) نشان داده است که مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ انگیزه قوی‌تر برای حفظ شهرت و اعتبار خویش دارند و در نتیجه با ارائه گزارش صادقانه، سعی در افزایش سطح کیفی خویش دارند.

دی آنجلو (۱۹۸۱) با استفاده از روش تحلیلی، نشان داد که بین اندازه‌ی مؤسسه حسابرسی با درک بازار از کیفیت، رابطه مثبت وجود دارد. البته توانایی بازار در ارزیابی درست کیفیت حسابرس، مشخص نیست و این فرض همواره مورد بحث و بررسی بوده است.

فلاته (۲۰۰۶) به این نتیجه دست یافته است که کیفیت بالای حسابرس بر ارزیابی حقوق صاحبان سهام بر مبنای ارزش دارایی‌ها و بدهی‌ها، مؤثر است. وی برای ارزیابی

میزان کیفیت حسابرس از سه معیار تخصص‌گرایی، اندازه‌ی مؤسسه حسابرسی و تداوم همکاری حسابرس با صاحبکار استفاده نموده است.

دیویس و همکاران، (۲۰۰۲) به این نتیجه رسیده‌اند که طولانی شدن تداوم همکاری حسابرس و صاحبکار، دقت رتبه‌بندی سهام، رتبه‌بندی بدهی‌ها و برآورد سود توسط تحلیل‌گران مالی را به دلیل انعطاف‌پذیری گزارشگری صاحبکار و خطاهای پیش‌بینی سود، کاهش می‌دهد.

چن و همکاران (۲۰۰۷) دریافته‌اند که حق‌الزحمه‌ی حسابرسی بیشتر پنج مؤسسه‌ی بزرگ حسابرسی، ناشی از تسلط آنها در بازار انحصاری بوده و به دلیل شهرت یا هزینه آنها، نمی‌باشد.

پالمروز (۱۹۸۶) به این نتیجه رسیده است که حق‌الزحمه بیشتر مؤسسات بزرگ حسابرسی به دلیل تخصص‌گرایی این مؤسسات و تمرکز در ارائه خدمات حسابرسی به شرکت‌هایی که در صنعت خاص فعالیت می‌کنند، است.

بیکر و همکاران (۱۹۹۸) به این نتیجه رسیده‌اند که شش مؤسسه‌ی بزرگ حسابرسی، مدیریت سود (خواه در جهت افزایش و خواه کاهش سود) را محدود می‌نمایند و مکانیزم نظارت به عنوان عامل محدود کننده، مدیریت سود عمل می‌نماید.

فرانسیس و همکاران (۱۹۹۹) نشان داده‌اند که اندازه‌ی مؤسسه حسابرسی در فرآیند مدیریت سود، مؤثر است. به عبارت دیگر خدمات حسابرسی ارائه شده توسط مؤسسات حسابرسی بزرگ از کیفیت بالاتری برخوردار است.

کرسل و همکاران (۱۹۹۶) نشان دادند که حق‌الزحمه‌ی هشت مؤسسه‌ی بزرگ حسابرسی طی یک دوره شش ساله مورد بررسی، کاهش یافته است و این ادعا را که حق‌الزحمه‌ی بیشتر از نبود رقابت در بازار حسابرسی، ناشی می‌شود را رد کردند.

میرس و همکاران (۲۰۰۳) به این نتیجه رسیده‌اند که تداوم طولانی تر همکاری حسابرس و صاحبکار، مدیریت ارقام حسابداری را محدود می‌کند و این امر نشان دهنده‌ی بالا رفتن کیفیت حسابرسی با افزایش مدت همکاری وی با یک صاحبکار مشخص است.

مانسی و همکاران (۲۰۰۴) به این نتیجه رسیدند که هزینه بدهی با طولانی شدن دوره همکاری حسابرس و صاحبکار مشخص، کاهش می‌یابد. به عبارت دیگر دارندگان اوراق قرضه معتقدند که کیفیت حسابرسی با طولانی‌تر شدن مدت همکاری حسابرس و صاحبکار مشخص، افزایش می‌یابد.

قش و مون (۲۰۰۵) دریافتند که بین نظر سرمایه‌گذاران در مورد کیفیت سود و تداوم همکاری حسابرس و صاحبکار رابطه‌ی مثبت وجود دارد.

دایس و گیروکس (۱۹۹۲) به این نتیجه دست یافته اند که ۱) فرآیند تعویض به موقع حسابرسان و انتخاب حسابرسان جدید باعث افزایش ارتقای کیفیت حسابرسی می‌شود. ۲) بررسی کاربرگ‌های حسابرسی توسط همپیشگان موجب ارتقای کیفیت حسابرسی می‌شود. ۳) افزایش اندازه و همچنین سلامت مالی صاحب‌کاران، باعث ارتقای کیفیت حسابرسی می‌شود.

آذین فر (۱۳۸۶) به این نتیجه رسیده است که بین اندازه مؤسسه حسابرسی و کشف تحریفات مالیاتی و همچنین بین اندازه مؤسسه حسابرسی و کشف سایر تحریفات رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتیجه کلی تحقیق نیز این است که بین اندازه حسابرِس با کیفیت حسابرسی رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

جعفری (۱۳۸۵) به این نتیجه رسیده است که تخصص‌گرایی، کارایی حسابرسی، کشف تحریفات، قوانین و مقررات، تضاد منافع، ساز و کار بازار و اندازه مؤسسه حسابرسی، باعث ارتقای کیفیت حسابرسی می‌شود.

سؤالات تحقیق

سؤالات مطرح در این پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

- ۱) آیا در ارزیابی حقوق صاحبان سهام یک شرکت توسط بازار، بالا بودن کیفیت حسابرِس باعث جبران اتکاپذیری پایین دارایی‌ها می‌شود؟
- ۲) آیا در ارزیابی حقوق صاحبان سهام یک شرکت، سطح کیفی حسابرِس بر وزنی که بازار به ارزش دفتری دارایی‌های با اتکاپذیری بالا می‌دهد، بی‌تأثیر است؟

فرضیه‌ها

با توجه به مطالب پیش گفته، و سؤالات فوق فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر به دو گروه فرضیه‌های اعم تحقیق و فرضیه‌های اخص تحقیق تدوین شده است:

فرضیه اول: کیفیت بالای حسابرِس باعث جبران اتکاپذیری پایین دارایی‌ها در ارزشیابی حقوق صاحبان سهام می‌شود.

فرضیه دوم: کیفیت حسابرِس در دیدگاه بازار نسبت به ارزشیابی دارایی‌های با اتکاپذیری بالا تأثیری ندارد.

فرضیه‌های اخص تحقیق که براساس متغیرهای مستقل و به تفکیک هریک از ویژگی‌های سه‌گانه کیفیت حسابرِس، مطرح شده است به قرار زیر می‌باشد:

الف) فرضیه‌های مربوط به ویژگی تداوم همکاری حسابرِس و صاحبکار:

- ۱ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار، باعث جبران اتکاپذیری پایین حساب‌های دریافتنی در ارزیابی ارزش بازار سهام می‌شود.
- ۲ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار، باعث جبران اتکاپذیری پایین موجودی کالا در ارزیابی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام می‌شود.
- ۳ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار، باعث جبران اتکاپذیری پایین اموال، ماشین آلات و تجهیزات در ارزیابی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام می‌شود.
- ۴ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار، باعث جبران اتکاپذیری متوسط سرمایه‌گذاری بلند مدت در ارزیابی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام می‌شود.
- ۵ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به وجوه نقد در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۶ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به سرمایه‌گذاری کوتاه مدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۷ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به حساب‌های پرداختی در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۸ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به حصه‌ی جاری بدهی‌های بلند مدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۹ - طولانی شدن مدت همکاری حسابرِس و صاحبکار تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به بدهی‌های بلند مدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ب) فرضیه‌های مربوط به ویژگی اندازه‌ی مؤسسه‌ی حسابرِسی:
  - ۱۰ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرِسی باعث جبران اتکاپذیری پایین حساب‌های دریافتنی در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت می‌شود.
  - ۱۱ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرِسی باعث جبران اتکاپذیری پایین موجودی کالا در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت می‌شود.
  - ۱۲ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرِسی باعث جبران اتکاپذیری پایین اموال، ماشین آلات و تجهیزات در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت می‌شود.
  - ۱۳ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرِسی باعث جبران اتکاپذیری متوسط سرمایه‌گذاری بلند مدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت می‌شود.
  - ۱۴ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرِسی، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به وجوه نقد در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.

- ۱۵ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرسی، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به سرمایه‌گذاری کوتاه مدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۱۶ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرسی، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به حساب‌های پرداختنی در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۱۷ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرسی، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به حصه‌ی جاری بدهی‌های بلند مدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۱۸ - بزرگ بودن مؤسسه‌ی حسابرسی، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به بدهی‌های بلندمدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ج) فرضیه‌های مربوط به ویژگی تخصیص‌گرایی حسابرسان مستقل:
- ۱۹ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، باعث جبران اتکاپذیری پایین حساب‌های دریافتنی در ارزیابی ارزش بازار سهام می‌شود.
- ۲۰ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، باعث جبران اتکاپذیری پایین موجودی کالا در ارزیابی ارزش بازار سهام می‌شود.
- ۲۱ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، باعث جبران اتکاپذیری پایین اموال، ماشین آلات و تجهیزات در ارزیابی ارزش بازار سهام می‌شود.
- ۲۲ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، باعث جبران اتکاپذیری متوسط سرمایه‌گذاری بلند مدت در ارزیابی ارزش بازار سهام می‌شود.
- ۲۳ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به وجوه نقد در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۲۴ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به سرمایه‌گذاری کوتاه مدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۲۵ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به حساب‌های پرداختنی در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۲۶ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به حصه‌ی جاری بدهی‌های بلندمدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.
- ۲۷ - تخصیص‌گرا بودن حسابرِس، تأثیری بر دیدگاه بازار نسبت به بدهی‌های بلندمدت در ارزیابی ارزش بازار سهام شرکت ندارد.

هدف و ضرورت انجام تحقیق

ارزش بازار حقوق صاحبان سهام، تابع عوامل مختلفی از جمله شرایط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه و اطلاعات و اخبار منتشر شده در باره فعالیت‌های گذشته، حال و آینده واحد تجاری است. از سوی دیگر، برخی از صاحب‌نظران دانش حسابداری و

حسابرسی بر این باورند که اطلاعات مالی ارائه شده در گزارش‌های مالی باید بتواند واقعیت اقتصادی مؤسسه را به طور صادقانه بیان کند.

اطلاعات حسابداری برای مفید بودن در تصمیم‌گیری باید حائز ویژگی‌های مربوط بودن و قابلیت اعتماد باشد. از طرف دیگر، مفید بودن اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی در گرو قدرت تبیین و پیش‌بینی ارزش شرکت است. اگر صورت‌های مالی ارزش پیش‌بینی نداشته باشد و در ارزیابی وقایع گذشته، حال و نیز تصمیم‌گیری نسبت به آینده نتواند مؤثر باشد، سودمندی و مفید بودن آن نیز زیر سؤال می‌رود (تقفی و شعری، ۱۳۸۳).

تفاوت بین ارزش بازار و ارزش دفتری منجر به تقاضا برای اطلاعات حسابداری مربوطتری گردیده است. در شرایط آرمانی تفاوت بین ارزش بازار و ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به حداقل می‌رسد اما در بیشتر موارد واقعی، تفاوت قابل توجهی بین این دو وجود داشته است (فلاته، ۲۰۰۶).

ارزش بازار برخی از شرکت‌ها نزدیک به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام گزارش شده‌ی آنها است. به عنوان مثال مقایسه ارزش بازار و ارزش دفتری ۵ شرکت در ۱۳۸۴/۱۲/۲۹ به شرح زیر ارائه می‌گردد:

ارقام به میلیون ریال

تفاوت	ارزش بازار	ارزش دفتری	نام شرکت
۷۲,۲۲۹	۱۱۵,۱۶۴	۴۲,۹۳۵	شرکت داروسازی اسوه
۴,۲۶۹,۳۷۳	۶,۱۱۴,۰۰۰	۱,۸۴۴,۶۲۷	شرکت چادرملو
۱۸۷,۲۴۱	۳۱۲,۹۰۰	۱۲۵,۶۵۹	شرکت آلومتک
۱,۴۴۰	۷۹,۹۰۵	۷۸,۴۶۵	شرکت قند نقش جهان
۴,۴۰۰,۸۴۶	۴,۹۲۷,۱۲۰	۵۲۶,۲۷۴	شرکت گل‌گهر

با توجه به مطالب فوق، بررسی توانایی اطلاعات حسابداری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در ارزیابی سهام شرکت‌های مزبور، ضروری به نظر می‌رسد. به عبارت دیگر هدف از انجام این تحقیق، تعیین این که آیا اطلاعات حسابداری تعهدی که تحت عنوان دارایی‌ها و بدهی‌ها در ترازنامه منعکس است را می‌توان به عنوان شاخصی برای ارزیابی سهام، مورد استفاده قرار داد؟ لذا، جهت مشخص نمودن محتوای اطلاعاتی گزارش‌های مالی ارائه شده در ایران و با توجه به این که قبلاً هیچگونه پژوهشی در این زمینه انجام نشده است بر آن شدم که تحقیق حاضر را انجام دهم. این

تحقیق رابطه‌ی کیفیت حسابرِس و اتکاپذیری دارایی‌ها با ارزش شرکت‌ها را از طریق بررسی نقش کیفیت حسابرِس در ارزیابی حقوق صاحبان سهام مورد بررسی قرار می‌دهد.

موضوع دیگری که انجام تحقیق را ضروری می‌نماید، بررسی اهمیت و نقش سطح کیفی حسابرِس در ارزیابی سهام شرکت‌هایی است که درصد بالایی از دارایی‌های آنها را دارایی‌های با اتکاپذیری پایین از قبیل موجودی کالا و حساب‌های دریافتنی تشکیل می‌دهد. به این ترتیب که اگر فرضیه‌های تحقیق تأیید شود، رهنمودی به کمیته حسابرسی شرکت‌هایی که درصد بالایی از دارایی‌های آنها را دارایی‌هایی با اتکاپذیری پایین تشکیل می‌دهد، برای اعمال دقت بیشتر در انتخاب حسابرِس با کیفیت بالا خواهد داد.

این تحقیق ویژگی‌های زیر را در برمی‌گیرد: اول؛ اینکه شواهدی دال بر نظر بازار در مورد توازن مربوط بودن و قابلیت اتکا، فراهم می‌کند. این امر جهت پاسخ به سؤالات مطرح در مورد مناسبت کاربرد روش‌های ارزیابی دارایی‌هایی که قابلیت اتکای کمتری دارند، می‌تواند قابل استفاده باشد.

ویژگی دیگر تحقیق این است که اطلاعات مفیدی برای اعضای کمیته حسابرسی برای انتخاب حسابرِس، به ویژه در شرکت‌هایی که درصد بالایی از دارایی‌های با قابلیت اتکای کم دارند، ارائه می‌نماید.

سخن اصلی تحقیق، این است که بازار خدمات حسابرسی بر مبنای شاخص کیفیت حسابرِس متمایز و متفاوت است. کیفیت حسابرِس در طرح تحقیق به عنوان معیاری که منعکس‌کننده نظر بازار درباره توانایی یک مؤسسه برای حسابرسی اقلامی که اثبات (تأیید) آنها دشوار است در نظر گرفته شده است. به علاوه این تحقیق بیان می‌کند که اشتباه در ارزیابی ارزش مؤسسه ناشی از دارایی‌های با اتکاپذیری پایین می‌تواند با به کار گماردن حسابرِس با کیفیت بالا، قابل پیشگیری باشد.

اهمیت موضوع تحقیق از این جهت است که طبق بررسی به عمل آمده تاکنون هیچگونه پژوهش دانشگاهی در داخل کشور به این امر نپرداخته است. به عبارت دیگر بررسی تأثیر کیفیت حسابرِس بر اساس میزان اتکاپذیری دارایی‌ها، در پژوهش‌های دانشگاهی کشور، ایده جدید و آزمون نشده‌ای است.

طرح تحقیق

در این تحقیق آخرین مدل ارائه شده (در بخش مدل تحقیق) که عامل کیفیت حسابرِس را منظور نموده است، بر مبنای سه معیار کیفیت حسابرسی شامل اندازه‌ی مؤسسه حسابرسی، تداوم همکاری حسابرِس با صاحبکار خاص و تخصص‌گرایی

حسابرسان مستقل مورد آزمون قرار گرفته است. به عبارت دیگر رگرسیون اجزاء ترازنامه و سود طبق معادله‌ی مورد نظر بر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام یک بار براساس اندازه‌ی مؤسسه‌ی حسابرسی، یک بار براساس تداوم همکاری مؤسسه حسابرسی و یک بار هم براساس تخصص‌گرایی حسابرسان مستقل محاسبه می‌شود.

مدل تحقیق

مدل تحلیلی این پژوهش حاصل تلفیق مدل‌های اولسون (۱۹۹۵) و لندزمن (۱۹۸۶) برای بررسی رابطه‌ی بین اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی و ارزش بازار سهام شرکت‌ها است. این مدل، مدلی استقرایی است که با در نظر گرفتن متفاوت بودن سطوح کیفیت حسابرسان مستقل، اثر آن را بر ارزش دفتری دارایی‌ها و بدهی‌ها با اتکاپذیری مختلف (متغیرهای مستقل) را نشان می‌دهد. مدل تحلیلی این تحقیق طی دو معادله به شرح زیر می‌باشد.

معادله ۱

$$VE_{it} = \beta_1 CASH_{it} + \beta_2 STI_{it} + \beta_3 AR_{it} + \beta_4 INV_{it} + \beta_5 OCA_{it} + \beta_6 PPE_{it} + \beta_7 LTI_{it} + \beta_8 OA_{it} + \beta_9 AP_{it} + \beta_{10} DebtinCL_{it} + \beta_{11} OCLI_{it} + \beta_{12} LTDebT_{it} + \beta_{13} OLI_{it} + \beta_{14} EarningS_{it} + a_{it}$$

که در این معادله :

$Cash_{it}$ ارزش دفتری وجوه نقد و شبه نقد شرکت i در زمان t

STI_{it} ارزش دفتری سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت شرکت i در زمان t

AR_{it} ارزش دفتری خالص حساب‌های دریافتی شرکت i در زمان t

INV_{it} ارزش دفتری موجودی کالا شرکت i در زمان t

OCA_{it} ارزش دفتری سایر مطالبات جاری شرکت i در زمان t

PPE_{it} ارزش دفتری اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات شرکت i در زمان t

$INTG_{it}$ ارزش دفتری دارایی‌های نامشهود شرکت i در زمان t

LTI_{it} ارزش دفتری سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت شرکت i در زمان t

OA_{it} ارزش دفتری سایر دارایی‌ها شرکت i در زمان t

AP_{it} ارزش دفتری حساب‌های پرداختی شرکت i در زمان t

$DebtinCL_{it}$ ارزش دفتری حصة جاری بدهی‌های بلندمدت شرکت i در زمان t

$OCLI_{it}$ ارزش دفتری سایر بدهی‌های جاری و بدهی مالیات عملکرد شرکت i در

زمان t

$LTDebt_{it}$ ارزش دفتری بدهی بلندمدت، شرکت i در زمان t
 OL_{it} ارزش دفتری سایر بدهی‌ها شرکت i در زمان t
 $Earnings_{it}$ سود خالص قبل از کسر اقلام عملیاتی و غیر مترقبه شرکت i در زمان t
 α_{it} نشانگر میزان خطا شرکت i در زمان t می باشد.

در معادله ی فوق عدد ثابت یا آلفا (عرض از مبدأ) حذف شده است زیرا رگرسیون از اقلام ترازنامه انجام می‌شود و منظور نمودن این رقم باعث خراب شدن نتیجه می‌گردد. برث و کلینچ (۱۹۹۸) مدل اولسون را با لحاظ کردن عدد ثابت فوق الذکر به عنوان مبنایی برای رگرسیون خویش مورد استفاده قرار دادند. حال آن که استون، ادی و هریس از مدل مزبور بدون منظور نمودن آن استفاده کرده‌اند. برث و کلینچ (۱۹۹۸) بیان نمودند که برآورد مدل با یا بدون عدد ثابت (عرض از مبدأ) با چارچوب نظری مدل اولسون سازگاری دارد.

در این تحقیق گرچه تأکید بر اندازه‌گیری دارایی‌ها می‌باشد اما برای نتیجه‌گیری بهتر، بدهی‌ها به طبقه‌های متفاوتی تقسیم می‌شود. مدل دیگر تحقیق، معادله ۲ است. معادله مزبور از طریق منظور کردن نقش کیفیت حسابرسی AQ^H در ارزیابی حقوق صاحبان سهام به دست آمده است و به شرح زیر می‌باشد:

معادله ۲

$$MVE_{it} = \beta_1(CASH_{it} \times AQH) + \beta_2(STI_{it} \times AQH) + \beta_3(AR_{it} \times AQH) + \beta_4(INV_{it} \times AQH) + \beta_5(OCA_{it} \times AQH) + \beta_6(PPE_{it} \times AQH) + \beta_7(LTI_{it} \times AQH) + \beta_8(OA_{it} \times AQH) + \beta_9(AP_{it} \times AQH) + \beta_{10}(DebtinCL_{it} \times AQH) + \beta_{11}(OCLI_{it} \times AQH) + \beta_{12}(LTDebT_{it} \times AQH) + \beta_{13}(OL_{it} \times AQH) + \beta_{14}(EarnS_{it} \times AQH) + \alpha_{it}$$

که در این معادله:

AQ^H نشانگر کیفیت بالای حسابرِس است و مابقی متغیرها به شرح معادله قبلی (معادله ۱) می‌باشد.

جامعه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری تحقیق را شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار به استثنای بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی و اعتباری و شرکت‌هایی که فعالیت اصلی آنها در زمینه سرمایه‌گذاری است، تشکیل می‌دهد. نمونه‌های آماری تحقیق بر حسب متغیرهای مورد

نظر و با توجه به قلمرو زمانی تحقیق و تا حدی که نمونه‌های انتخابی مؤید جامعه آماری باشد، انتخاب شده است.

قلمرو مکانی تحقیق، بازار بورس اوراق بهادار تهران و قلمرو زمانی تحقیق یک دوره ۳ ساله، منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ می‌باشد.

روش تحقیق

با توجه به این که پژوهش حاضر هم موجب توسعه‌ی مجموع دانش موجود در باره‌ی اثر کیفیت حسابرس در ارزشیابی بازار از سهام شرکت‌ها می‌شود و از نتایج آن می‌توان در اعمال دقت بیشتر در انتخاب حسابرس مستقل توسط مجامع عمومی شرکت‌ها و همچنین توجه بیشتر حسابرسان مستقل به حفظ حداقل سطوح کیفی در ارائه خدمات حسابرسی صورت‌های مالی استفاده کرد. تحقیق حاضر از نوع تحقیق‌های کاربردی است. از سوی دیگر، برمبنای چگونگی گردآوری داده‌ها، این تحقیق از نوع توصیفی - همبستگی است.

آمار توصیفی اطلاعات دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵

توزیع فراوانی شرکت‌های موجود در نمونه نهایی تحقیق برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ با در نظر گرفتن سه ویژگی کیفیت حسابرس شامل تداوم انتخاب حسابرس برای چند دوره متوالی اندازه مؤسسه‌ی حسابرسی و تخصص‌گرایی حسابرس که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته‌اند به شرح زیر بوده است:

جدول ۱ توزیع فراوانی نمونه تحقیق براساس تداوم برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵

درصد	فراوانی	شرح
۸۱/۳	۱۳۹	شرکت‌هایی که حسابرس آنها برای حداقل سه دوره متوالی منتهی به ۱۳۸۵ تغییر نکرده‌است
۱۸/۷	۳۲	شرکت‌هایی که حسابرس مستقل را طی سه دوره متوالی منتهی به ۱۳۸۵ تغییر داده‌اند
۱۰۰	۱۷۱	جمع

جدول فوق نشان می‌دهد که تعداد ۱۳۹ شرکت یا ۸۱/۳ درصد نمونه‌ی تحقیق را شرکت‌هایی که حسابرس مستقل آنها برای حداقل سه دوره‌ی قبل از دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ تغییر نکرده‌است تشکیل می‌دهد.

جدول ۲ توزیع فراوانی نمونه‌ی براساس اندازه‌ی مؤسسه حسابرسی برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵

شرح	فراوانی	درصد
شرکت‌هایی که حسابرس آنها برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ از مؤسسه‌های بزرگ بوده‌است	۴۵	۲۶/۳
شرکت‌هایی که حسابرس آنها برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ از مؤسسه‌های بزرگ نبوده‌است	۱۲۶	۷۳/۷
جمع	۱۷۱	۱۰۰

جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که حسابرس تعداد ۴۵ شرکت یا ۲۶ درصد نمونه دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ از مؤسسه‌های بزرگ حسابرسی و حسابرس ۱۲۶ شرکت یا ۷۴ درصد نمونه از مؤسسه‌های حسابرسی غیر بزرگ بوده‌است.

جدول ۳ توزیع فراوانی نمونه‌ی براساس تخصص‌گرایی حسابرس در دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵

شرح	فراوانی	درصد
شرکت‌هایی که حسابرس مستقل آنها برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ تخصص‌گرا بوده‌است	۶۵	۳۸
شرکت‌هایی که حسابرس مستقل آنها برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ تخصص‌گرا نبوده‌است	۱۰۶	۶۲
جمع	۱۷۱	۱۰۰

جدول شماره ۳ توزیع فراوانی نمونه‌ی تحقیق از نظر تخصص‌گرایی حسابرسان شرکت‌های موجود در نمونه‌ی تحقیق را ارائه می‌کند. همانگونه که در جدول مزبور مشخص شده‌است، تعداد ۶۵ شرکت یا ۳۸ درصد نمونه را شرکت‌هایی که حسابرس آنها برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ تخصص‌گرا بوده‌است و ۱۰۶ شرکت یا ۶۲ درصد نمونه را سایر شرکت‌ها تشکیل می‌دهد.

آمار استنباطی برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵

بررسی مفروضات نرمال بودن، خطی بودن و همگنی واریانس‌های خطا

نتایج تحلیل مفروضات نشان داد که داده‌های اولیه‌ی تحقیق دارای کجی مثبت و ناهمگنی واریانس‌های خطا می‌باشد. بنابراین به منظور مرتفع کردن این مشکل، از تبدیل جذر استفاده شد تا نرمال بودن، خطی بودن و ناهمگنی واریانس‌های خطا تا حدودی بهبود یابد.

تحلیل رگرسیون گام به گام برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال

مالی ۱۳۸۵ بدون در نظر گرفتن کیفیت حسابرس

جدول های شماره ۴ و ۵ به شرح زیر به ترتیب خلاصه‌ی مدل ارائه شده و تجزیه و تحلیل واریانس را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۴ خلاصه مدل براساس اطلاعات دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵

بدون در نظر گرفتن کیفیت حسابرس

دوربین واتسن	انحراف معیار برآورد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی
۱/۶۸۸	۱/۴۷۱۲۸	۱/۸۳۴	۱/۸۳۹	۱/۹۱۶

ارقام فوق نشان می‌دهد که $۸۳/۴$ درصد از پراکندگی های متغیر وابسته به وسیله متغیر های مستقل توجیه شده است. به عبارت دیگر، واریانس ارزش بازار سهام شرکت‌های موجود در نمونه تحقیق به میزان $۸۳/۴$ درصد، تحت تأثیر متغیرهای مستقل بوده است. خطاهای مدل رگرسیون نباید با همدیگر همبسته باشد. در صورتی که مقدار دوربین واتسن ۲ باشد، همبستگی خطاهای مدل رگرسیون، صفر است. بنابراین هر چه مقدار دوربین واتسن، به ۲ نزدیکتر باشد که در جدول فوق $۱/۶۸۸$ است، میزان همبستگی خطاها، کمتر است.

جدول شماره ۵ تجزیه و تحلیل واریانس اطلاعات دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ بدون در نظر گرفتن کیفیت حسابرس

شرح	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار اف	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۱۹۰/۶۳۹	۵	۳۸/۱۲۸	۱۷۱/۶۶۵	/۰۰۰
سایر اطلاعات	۳۶/۶۴۸	۱۶۵	۱/۲۲۲		
جمع	۲۲۷/۲۸۶	۱۷۰			

جدول فوق نشان می‌دهد که متغیرهای پیش‌بین به طور کلی قدرت پیش‌بینی متغیر ملاک یا ارزش بازار سهام شرکت‌ها را دارند. به عبارت دیگر با بیش از ۹۹ درصد اطمینان حداقل یکی از متغیرهای پیش‌بینی قابلیت پیش‌بینی متغیر ملاک را دارد.

تحلیل رگرسیون گام به گام برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ براساس تداوم انتخاب حسابرس جدول‌های شماره ۶ و ۷ به شرح زیر به ترتیب خلاصه‌ی مدل ارائه شده، تجزیه و تحلیل واریانس را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۶ خلاصه مدل برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ براساس تداوم انتخاب حسابرس

دوربین واتسن	انحراف معیار برآورد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی
۱/۶۹۲	۱/۴۴۶۶۹	۱/۸۵۸	۱/۸۶۵	۱/۹۳۰

طبق این جدول همبستگی چندگانه‌ی متغیرهای استخراج شده برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ به میزان ۱/۹۳۰، ضریب تعیین ۱/۸۶۵، ضریب تعیین تعدیل شده ۱/۸۵۸، خطای استاندارد شده برآورد ۱/۴۴۶۶۹ و بالاخره مقدار دوربین واتسن ۱/۶۹۲ است.

جدول شماره ۷ تجزیه و تحلیل واریانس برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵
براساس تداوم انتخاب حسابرسان

شرح	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار اف	سطح معنی داری
رگرسیون	۱۶۷/۷۵۷	۷	۲۳/۹۶۵	۱۲۰/۱۱۰	/۰۰۰
سایر اطلاعات	۲۶/۱۳۸	۱۶۳	۱۲۰۰		
جمع	۱۹۳/۸۹۵	۱۷۰			

جدول فوق نشان می‌دهد که مجموع مجذورات رگرسیون ۱۶۷/۷۵۷، مجموع مجذورات باقیمانده ۲۶/۱۳۸ و مجموع مجذورات کل ۱۹۳/۸۹۵، درجه‌ی آزادی به ترتیب ۷، ۱۶۳ و ۱۷۰، مقدار اف ۱۲۰/۱۱۰، مقدار دوربین واتسن ۱/۶۹۲ و سطح معنی داری صفر است. نتیجه‌ی حاصل از مقادیر مزبور این است که متغیرهای پیش‌بین به طور کلی قدرت پیش‌بینی متغیر ملاک یا ارزش بازار سهام شرکت‌ها را دارند. به عبارت دیگر با بیش از ۹۹ درصد اطمینان حداقل یکی از متغیرهای پیش‌بین قابلیت پیش‌بینی متغیر ملاک را دارد.

تحلیل رگرسیون گام به گام برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵
براساس اندازه مؤسسه حسابرسان

جدول های شماره ۸ و ۹ به شرح زیر به ترتیب خلاصه‌ی مدل ارائه شده، تجزیه و تحلیل واریانس را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۸ خلاصه مدل برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ براساس اندازه مؤسسه حسابرسان

دوربین واتسن	انحراف معیار برآورد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی
۲/۱۷۵	۱/۴۴۹۶۰	۱/۹۲۷	۱/۹۳۸	۱/۹۶۹

طبق این جدول همبستگی چندگانه‌ی متغیرهای استخراج شده از اطلاعات مالی دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ به میزان ۱/۹۶۹، ضریب تعیین ۲/۱۷۵،

ضریب تعیین تعدیل شده ۹۲۷/، خطای استاندارد شده برآورد ۴۴۹۶۰/ و بالاخره مقدار دوربین واتسن ۲/۱۷۵ است.

جدول شماره ۹ تجزیه و تحلیل واریانس برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ براساس اندازه مؤسسه حسابرسی

شرح	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار اف	سطح معنی داری
رگرسیون	۱۱۳/۸۶۰	۷	۱۶/۲۶۶	۸۰/۴۶۸	۱۰۰۰
سایر اطلاعات	۷/۴۷۹	۳۷	۲۰۲/		
جمع	۱۲۱/۳۳۹	۴۴			

جدول بالا نشان می‌دهد که مجموع مجذورات رگرسیون ۱۱۳/۸۶۰ و مجموع مجذورات باقیمانده ۷/۴۷۹، مجموع مجذورات کل ۱۲۱/۳۳۹، درجه‌ی آزادی به ترتیب ۷، ۳۷ و ۴۴، مقدار اف ۸۰/۴۶۸، مقدار دوربین واتسن ۲/۱۷۵ و سطح معنی داری صفر است. نتیجه‌ی حاصل از مقادیر مزبور این است که متغیرهای پیش‌بین به طور کلی قدرت پیش‌بینی متغیر ملاک یا ارزش بازار سهام شرکت‌ها را دارند. به عبارت دیگر با بیش از ۹۹ درصد اطمینان حداقل یکی از متغیرهای پیش‌بین قابلیت پیش‌بینی متغیر ملاک را دارد.

تحلیل رگرسیون گام به گام برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ براساس تخصص‌گرایی حسابرس

جدول شماره ۱۰ و ۱۱ به شرح زیر به ترتیب خلاصه‌ی مدل ارائه شده، تجزیه و تحلیل واریانس و هم خطی بودن آماره را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۱۰ خلاصه مدل برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ براساس تخصص‌گرایی حسابرس

دوربین واتسن	انحراف معیار برآورد	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی
۲/۰۸۷	۴۳۷۲۲/	۱۹۰۷/	۱۹۱۶/	۱۹۵۷/

طبق جدول بالا همبستگی چندگانه‌ی متغیرهای استخراج شده از اطلاعات مالی دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ به میزان ۰/۹۵۷، ضریب تعیین ۰/۹۱۶، ضریب تعیین تعدیل شده ۰/۹۰۷، خطای استاندارد شده برآورد ۴۳۷۲۲/۴ و بالاخره مقدار دوربین واتسن ۲/۰۸۷ است.

جدول شماره ۱۱ تجزیه و تحلیل واریانس برای دوره‌ی ۳ ساله‌ی منتهی به سال مالی ۱۳۸۵
براساس تخصص‌گرایی حسابرس

شرح	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار اف	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۱۲۰/۹۳۳	۶	۲۰/۱۵۶	۱۰۵/۴۳۹	۱۰۰۰
سایر اطلاعات	۱۱/۰۸۷	۵۸	۱۵۰۰		
جمع	۱۳۲/۰۲۰	۶۴			

جدول بالا نشان می‌دهد که مجموع مجذورات خطا ۱۲۰/۹۳۳ و مجموع مجذورات باقیمانده ۱۱/۰۸۷، مجموع مجذورات کل ۱۳۲/۰۲۰، درجه‌ی آزادی به ترتیب ۶، ۵۸ و ۶۴، مقدار اف ۱۰۵/۴۳۹ و سطح معنی‌داری صفر است. نتیجه‌ی حاصل از مقادیر مزبور این است که متغیرهای پیش‌بین به طور کلی قدرت پیش‌بینی متغیر ملاک یا ارزش بازار سهام شرکت‌ها را دارند. به عبارت دیگر با بیش از ۹۹ درصد اطمینان حداقل یکی از متغیرهای پیش‌بین قابلیت پیش‌بینی متغیر ملاک را دارد.

نتایج بررسی میدانی اطلاعات مالی دوره سه ساله منتهی به سال مالی ۱۳۸۵
در روش رگرسیون گام به گام، رابطه متغیرها با متغیر وابسته در چند مرحله مورد بررسی قرار می‌گیرد و بالاخره در آخرین مرحله متغیرهایی که رابطه معنی‌داری با متغیر وابسته نشان داده است مشخص می‌گردد. جدول شماره ۱۲ زیر خلاصه نتایج به دست آمده از رگرسیون اطلاعات مالی دوره سه ساله منتهی به سال مالی ۱۳۸۵ مربوط به متغیرهایی که رابطه معنی‌داری با متغیر وابسته، نشان داده‌است را ارائه می‌کند:

جدول ۱۲ خلاصه نتایج متغیرهای با رابطه معنی‌دار دوره سه ساله منتهی به سال مالی ۱۳۸۵

شرح	بدون کیفیت			تداوم همکاری			اندازه حسابرِس			تخصّص گزایی		
	مقدار	آماره	سطح معنی‌داری	مقدار	آماره	سطح معنی‌داری	مقدار	آماره	سطح معنی‌داری	مقدار	آماره	سطح معنی‌داری
سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت	۲/۷۷۹	۱۰۰۶	۱۰۰۰	۳/۴۵۷	۱۲۳	۱۰۰۰	۳/۸۷۴	۱۸۸	۱۰۰۰	۴/۳۱۴	۱۹۹۲	۱۰۰۰
موجودی کالا	—	—	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰	۳/۶۹۴	۴۰۲	۱۰۰۰	۳/۵۷۸	۱۷۸	۱۰۰۰
سایر دارایی جاری	—	—	۱۰۰۰	۳/۶۹۱	—	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰	۲/۹۹۵	—	۱۰۰۰
اموال ماشین‌آلات و تجهیزات	۴/۴۱۵	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۲/۴۰۷	۱۲۹	۱۰۰۰	۴/۸۲۳	۴۵۵	۱۰۰۰	۳/۹۲۷	۱۲۴۸	۱۰۰۰
سایر دارایی‌ها	۵/۶۸۳	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۵/۹۱۳	۳۶۰	۱۰۰۰	۲/۸۵۳	۳۰۷	۱۰۰۰	۵/۵۷۲	۱۴۱۰	۱۰۰۰
حصه جاری بدهی‌های بلندمدت	۴/۸۶۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۳/۹۳۷	۱۲۲	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰
سایر بدهی‌های جاری	—	—	۱۰۰۰	۳/۰۳۴	۲۷۹	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰
سایر بدهی‌ها	—	—	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰	—	—	۱۰۰۰
سود خالص	۶/۳۴۲	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۷/۱۰۶۰	۳۱۵	۱۰۰۰	۵/۱۲۱	۱۶۲	۱۰۰۰	۵/۵۶۷	۱۳۵۱	۱۰۰۰

در جدول فوق نتایج مربوط به متغیرهایی که رابطه معنی‌داری با ارزش بازار سهام نشان داده‌است، ارائه شده‌است. براساس جدول مزبور، فرضیه‌های اخص تحقیق به شرح زیر رد و یا تأیید شده‌است:

خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌ها

فرضیه	شرح	نتیجه	فرضیه	شرح	نتیجه
۱	نقش تداوم در حسابهای دریافتی	رد	۵	نقش تداوم در وجوه نقد	تأیید
۲	نقش تداوم در موجودی کالا	رد	۶	نقش تداوم در سرمایه‌گذاری کوتاه مدت	رد
۳	نقش تداوم در اموال ماشین‌آلات و تجهیزات	تأیید	۷	نقش تداوم در حسابهای پرداختی	تأیید
۴	نقش تداوم در سرمایه‌گذاری بلند مدت	رد	۸	نقش تداوم در حصه جاری بدهی بلند مدت	مخدوش
			۹	نقش تداوم در بدهی بلند مدت	تأیید
۱۰	نقش اندازه در حسابهای دریافتی	رد	۱۴	نقش اندازه در وجوه نقد	تأیید
۱۱	نقش اندازه در موجودی کالا	تأیید	۱۵	نقش اندازه در سرمایه‌گذاری کوتاه مدت	رد
۱۲	نقش اندازه در اموال ماشین‌آلات و تجهیزات	تأیید	۱۶	نقش اندازه در حسابهای پرداختی	تأیید
۱۳	نقش اندازه در سرمایه‌گذاری بلند مدت	رد	۱۷	نقش اندازه در حصه جاری بدهی بلند مدت	تأیید
			۱۸	نقش اندازه در بدهی بلند مدت	تأیید
۱۹	نقش تخصّص گزایی در حسابهای دریافتی	رد	۲۳	نقش تخصّص گزایی در وجوه نقد	رد
۲۰	نقش تخصّص گزایی در موجودی کالا	رد	۲۴	نقش تخصّص گزایی در سرمایه‌گذاری کوتاه مدت	رد
۲۱	نقش تخصّص گزایی در اموال ماشین‌آلات و تجهیزات	رد	۲۵	نقش تخصّص گزایی در حسابهای پرداختی	تأیید
۲۲	نقش تخصّص گزایی در سرمایه‌گذاری بلند مدت	مخدوش	۲۶	نقش تخصّص گزایی در حصه جاری بدهی بلند مدت	تأیید
			۲۷	نقش تخصّص گزایی در بدهی بلند مدت	تأیید

نتایج به دست آمده، نشان می‌دهد که عامل کیفی طولانی شدن مدت همکاری حسابرس و صاحبکار، بر دارایی‌های با اتکاپذیری پایین تأثیر ندارد. به عبارت دیگر عامل مزبور باعث ارتقای کیفیت حسابرس نمی‌شود. این نتیجه با نتیجه تحقیق دایس و گیروکس (۱۹۹۹) مبنی بر این که تعویض به موقع حسابرسان و انتخاب حسابرسان جدید، باعث ارتقای کیفیت حسابرس می‌شود، منطبق است. اما با نتیجه تحقیق دیویس و همکاران (۲۰۰۲)، میرس و همکاران (۲۰۰۳)، مانسی و همکاران (۲۰۰۴)، قش و مون (۲۰۰۵) و فلاته (۲۰۰۶) مغایر است.

نتایج تحقیق، بزرگ بودن مؤسسه حسابداری را به عنوان عامل افزایش کیفیت حسابرس، تأیید می‌کند. این نتیجه با نتیجه تحقیق جعفری (۱۳۸۵)، کرسل و همکاران (۱۹۹۶)، بیکر و همکاران (۱۹۹۸)، فرانسیس و همکاران (۱۹۹۹)، فلاته (۲۰۰۶)، چن و همکاران (۲۰۰۷) منطبق می‌باشد. البته نتیجه تحقیق آذین‌فر (۱۳۸۶) نشان داده است که رابطه معنی‌داری بین اندازه مؤسسه حسابداری و کیفیت حسابرس وجود ندارد. نتیجه حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق در مورد شاخص تخصص‌گرایی حسابرسان، تأیید این شاخص به عنوان یکی از عوامل کلیدی در افزایش کیفیت حسابرس، می‌باشد. این نتیجه با نتیجه تحقیق جعفری (۱۳۸۵) و پالمروز (۱۹۸۶) مطابقت دارد. اما تحقیق فلاته (۲۰۰۶) این نتیجه را تأیید نمی‌کند.

فرضیه دوم از فرضیه‌های اعم تحقیق نیز، در کل تأیید شده است. به عبارت دیگر کیفیت بالای حسابرس، بر مبنای هر سه عامل کیفیت حسابرس که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است، تأثیری در رابطه دارایی‌ها و بدهی‌های با اتکاپذیری بالا با متغیر وابسته، نداشته است. زیرا که از بین ۵ مورد دارایی‌ها و بدهی‌های با اتکاپذیری بالا فقط متغیر سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت با کیفیت بالای حسابرس، رابطه مثبت و مستقیم نشان داده است. در این مورد نیز، نتیجه تحقیق حاضر با نتیجه تحقیق فلاته (۲۰۰۶) مطابقت دارد.

پیشنهاد‌های تحقیق

پیشنهادها و توصیه‌های تحقیق در دو بخش، شامل پیشنهادهایی که از نتایج تحقیق ناشی شده است و پیشنهاد های مربوط به زمینه‌هایی که می‌تواند در تحقیق‌های آینده مورد بررسی قرار گیرد، به شرح زیر ارائه شده است:

پیشنهاد های حاصل از نتایج تحقیق

۱- پیشنهاد مربوط به نتیجه حاصل از بررسی ویژگی تداوم انتخاب حسابرس

با عنایت به نتایج آماری حاصل از آزمون فرضیه‌ها، فرضیه‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ که تاثیر طولانی شدن رابطه حسابرس و صاحبکار را بررسی می‌کند با احتمال بیش از ۹۹ درصد، رد شده است. به عبارت دیگر نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تداوم انتخاب حسابرس برای انجام خدمات حسابرسی صورت‌های مالی چند سال مالی متوالی، باعث ارتقای سطح کیفی حسابرس نمی‌شود. از طرفی طولانی شدن همکاری حسابرس با یک صاحبکار مشخص، شائبه خدشه دار شدن احتمالی استقلال حسابرس را در اذهان متبادر می‌نماید. بنابراین پیشنهاد می‌شود جهت اجتناب از هر گونه ظن و گمان در مورد مخدوش شدن احتمالی استقلال حسابرسان، قوانین و مقررات جامعه حسابداران رسمی، حسابداران رسمی را از انعقاد قرارداد حسابرسی با یک صاحبکار مشخص، برای سومین سال مالی متوالی، منع نماید.

۲- پیشنهاد در مورد اندازه مؤسسه حسابرسی

نتایج آماری تحقیق، فرضیه‌های ۱۱، ۱۰، ۱۲ و ۱۳ که تاثیر بزرگ بودن مؤسسه حسابرسی را بررسی می‌کند، حاکی از تایید فرضیه‌های فوق با اطمینان بیش از ۹۹ درصد، است. به عبارت دیگر، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بزرگ بودن اندازه مؤسسه حسابرسی، باعث بهبود دیدگاه بازار نسبت به اطلاعات مالی منتشره توسط شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌شود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود جامعه حسابداران رسمی ایران، تمهیداتی در جهت ادغام مؤسسه‌های حسابرسی کوچک ارائه نماید.

۳- پیشنهاد در خصوص ویژگی تخصص‌گرایی حسابرسان

با عنایت به نتایج آماری حاصل از آزمون فرضیه‌ها، فرضیه‌های ۲۱، ۲۰، ۱۹ و ۲۲ که تاثیر تخصص‌گرایی حسابرسان مستقل را بررسی می‌کند با سطح اطمینان بیش از ۹۹ درصد، تایید شده است. به عبارت دیگر نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تخصص‌گرایی یا همان تمرکز حسابرسان در ارائه خدمات حسابرسی مالی به شرکت‌هایی که در صنعت مشابه فعالیت می‌نمایند، می‌تواند باعث افزایش سطح کیفی خدمات مورد نظر شود. همانگونه که قبلاً بیان شد، تخصص‌گرا بودن حسابرسان مستقل، موجب ارتقای دانش آنان نسبت به محیط کار و آشنایی بیشتر با پیچیدگی‌های خاص فعالیت اقتصادی در صنعت مورد نظر می‌شود و این امر منجر به ارتقای سطح کیفی خدمات حسابرسی و همچنین صرفه‌جویی در هزینه‌ها و قیمت تمام شده خدمات مزبور می‌گردد. بنابراین پیشنهاد می‌شود کمیته‌های حسابرسی و یا هیئت مدیره شرکت‌ها، جهت ارتقای کیفیت حسابرسی خویش، در انتخاب حسابرس مستقل به میزان تمرکز حسابرس در

حسابرسی شرکت هایی که در صنعت مشابه با شرکت متبوع، فعالیت دارند، توجه بیشتر نمایند.

پیشنهاد های مربوط به تحقیق های آینده

۱ - نتیجه تحقیق ریچاردسن و همکاران (۲۰۰۵)، گروه بندی دارایی ها و بدهی ها به چهار گروه دارای اتکاپذیری پایین، متوسط، بالا و طبقه بندی نشده، بوده است. با در نظر گرفتن این که تحقیق مزبور در محیط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دیگری انجام شده است، پیشنهاد می شود میزان اتکاپذیری اطلاعات ارائه شده در صورت های مالی شرکت های ایرانی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

۲ - در تحقیق حاضر، سه ویژگی تداوم انتخاب حسابرس برای چند سال مالی متوالی، اندازه مؤسسه حسابرسی و تخصص گرایی حسابرسان مستقل مورد بررسی قرار گرفته است. در ادبیات حسابداری عوامل کلیدی دیگری نیز به عنوان معیاری برای ارزیابی کیفیت حسابرس، مطرح شده است (جعفری ۱۳۸۵). جهت مشخص نمودن تأثیر گذاری عوامل مزبور، پیشنهاد می شود سایر عوامل کلیدی ارزیابی کیفیت حسابرس، مانند بررسی همپیشگان، از طریق مراجعه به نتایج کنترل کیفی انجام شده به وسیله سایر حسابداران رسمی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران، در تحقیق های آینده مورد بررسی قرار گیرد.